

Vlaamse starters in cijfers

Telt Vlaanderen relatief veel of weinig ondernemers? Hoeveel Vlamingen precies starten jaarlijks een zelfstandige activiteit en klopt het dat dit aantal de laatste tijd sterk afneemt? Voordat de auteurs van dit Open Forum u binnenleiden in het debat over het belang van ondernemerschap en de knelpunten van starters, geven we in dit artikel een bondig overzicht in cijfers.

Vlaamse ondernemersgraad: iets onder Europees gemiddelde

Tabel 1.

Ondernemersgraad naar geslacht (aandeel ondernemers in de bevolking) (15-64 jaar) (Vlaamse Gewest en Europese Unie; 2003)

	Vrouw	Man	Totaal
Vlaams Gewest	5,4	12,3	8,9
Europese Unie*	5,2	13,1	9,4

* gemiddelde van de 15 Europese lidstaten van 2003

Bron: NIS EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WAV)

De ondernemersgraad in Vlaanderen bedraagt 8,9%. Dit wil zeggen dat 8,9% van de bevolking op arbeidsleeftijd actief is als ondernemer.¹ Met deze ondernemersgraad bevindt Vlaanderen zich iets onder het Europese gemiddelde (9,4%). In een aantal lidstaten, zoals in de Zuid-Europese landen en in Ierland, ligt de ondernemersgraad een stuk hoger dan in Vlaanderen; andere landen zoals Zweden, Denemarken, Duitsland en Frankrijk tellen relatief veel minder ondernemers in de bevolking.² Vlaanderen bevindt zich inzake ondernemerschap dus tussen twee Europese uitersten. Een

minder positieve vaststelling is dat de meeste Vlaamse ondernemers zelfstandigen zijn zonder personeel; ze creëren met andere woorden geen bijkomende werkgelegenheid voor anderen. In dit opzicht hinkt Vlaanderen duidelijk achterop in Europees verband.

De afgelopen vijftien jaar is de globale ondernemersgraad in Vlaanderen ongeveer op hetzelfde peil blijven steken. Wel vond er een interne verschuiving plaats: het aandeel ondernemers bij de mannen daalde en deze daling werd gecompenseerd door een stijging bij de vrouwen. De toenemende belangstelling van vrouwen voor het ondernemerschap hield met andere woorden de Vlaamse ondernemersgraad op peil. Dit neemt niet weg dat er anno 2003 nog steeds een grote kloof gaapt tussen beide geslachten: slechts 30% van de Vlaamse ondernemers zijn vrouwen. Ter vergelijking: bij de loontrekkenden maken vrouwen intussen reeds 44% van de populatie uit.

In Europa kende het ondernemerschap een gelijkwaardige evolutie: een stijging bij de vrouwen compenseerde een daling bij de mannen en resulteerde in een stabilisatie van het ondernemerschap sinds het einde van de jaren tachtig. Weliswaar gaat achter deze status quo op Europees niveau een groei schuil in sommige lidstaten en een daling in andere.

Terwijl de omvang van het ondernemerschap in Vlaanderen en gemiddeld in Europa de voorbije vijftien jaar stabiel bleef, is de aandacht voor het thema wel sterk toegenomen. In wetenschappelijke kringen binnen en buiten Europa kwam men in de loop van de jaren negentig tot de consensus dat de creatie van nieuwe zelfstandige activiteit een

bepalende factor is voor economische groei. Parallel met de wetenschappelijke inzichten steeg het thema ondernemerschap in de hiërarchie van politieke doelstellingen. Thans is het stimuleren van ondernemerschap een van de beleidsprioriteiten van de Europese Unie. Vlaanderen volgt dit Europese spoor.

Startende ondernemers in Vlaanderen

In de beleidsdoelstellingen inzake ondernemerschap ligt de nadruk in de eerste plaats op de creatie van *nieuwe* ondernemingen: men neemt maatregelen om het starten van een onderneming te bevorderen en te vereenvoudigen en neemt initiatieven om de ondernemersgeest bij de bevolking aan te wakkeren. De sterke nadruk van het beleid op *startende* ondernemers is mede ingegeven door de vaststelling dat een hoge graad van *nieuwe* ondernemingen in een land jobcreatie en economische groei tot gevolg heeft (OECD, 2004 en OECD, 2000). Om de artikels in dit Open Forum cijfermatig te ondersteunen geven we in het vervolg van deze bijdrage een bondig overzicht van de startende ondernemers in Vlaanderen.

De hier gepresenteerde cijfers over starters in het Vlaams Gewest zijn gebaseerd op administratieve data van het RSVZ (Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen). Het RSVZ houdt de gegevens bij van alle zelfstandigen in Vlaanderen. Het gaat om inwoners van het Vlaams Gewest die een beroepsactiviteit uitoefenen zonder daarvoor verbonden te zijn door een arbeidsovereenkomst. Het RSVZ maakt een onderscheid tussen zelfstandigen in hoofdberoep en zelfstandigen in bijberoep. Voor de zelfstandige in hoofdberoep is de zelfstandige activiteit haar/zijn *voornaamste of enige* bezigheid, zelfstandigen in bijberoep zijn personen met een hoofdactiviteit als loontrekkende en een nevenactiviteit als zelfstandige. Ook personen die eigenlijk een zelfstandig hoofdberoep uitoefenen, maar hieruit slechts geringe inkomsten verwerven, kunnen het statuut van zelfstandige in bijberoep verkrijgen.³ Anno 2003 zijn er in het Vlaams Gewest 330 000 personen die een zelfstandige activiteit in hoofdberoep uitoefenen (waarvan 32% vrouwen) en 95 000 zelfstandigen in bijberoep (waarvan 27% vrouwen). Deze bijdrage spitst zich toe op de *startende* zelfstandigen: dit

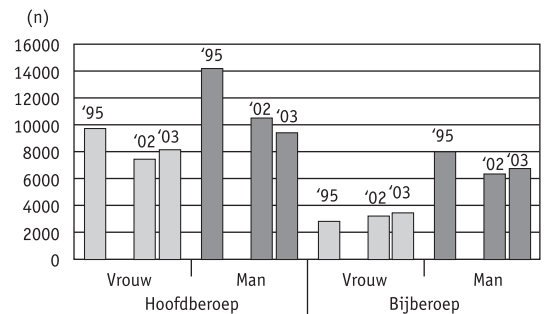
zijn personen die in de loop van het jaar een zelfstandige activiteit (in hoofd- of bijberoep) hebben aangevangen. Wie overschakelt van bijberoep naar hoofdberoep (of omgekeerd) wordt niet meer als starter beschouwd. Ook zelfstandigen die veranderen van sector ('bedrijfstak') of beroepsklasse of die beslissen om hun activiteit vanaf een bepaald moment onder de juridische vorm van bestuurder van vennootschap uit te oefenen, worden niet als starters gesteld.

Aantal startende zelfstandigen in hoofd- en bijberoep

In 2003 zijn er zo'n 27 800 inwoners van het Vlaams Gewest die een zelfstandige activiteit in hoofd- of bijberoep begonnen zijn. Voor de meesten, 17 600 personen, betekent deze start het begin van een zelfstandige hoofdactiviteit. Toch wordt er ook door veel Vlamingen in bijberoep gestart: 10 800 personen begonnen een zelfstandige activiteit als aanvulling op hun loontrekkende baan, of gingen in bijberoep van start omdat de inkomsten uit hun zelfstandige activiteit zeer gering waren.⁴

Figuur 1.

Evolutie van het aantal startende zelfstandigen in hoofd- en bijberoep naar geslacht (Vlaams Gewest; 1995, 2002 en 2003)

Bron: RSVZ (Bewerking Steunpunt WAV)

Het aantal Vlamingen dat een zelfstandige activiteit start, gaat al enige tijd in dalende lijn. In vergelijking met 1995 is het totaal aantal starters in hoofd- en bijberoep gedaald met 20%. De daling is veel groter bij de mannen dan bij de vrouwen en veel

groter bij de zelfstandigen in hoofdberoep dan bij degenen die een activiteit starten in bijberoep. 2003 lijkt een kentering van deze neerwaartse tendens in te luiden: het totaal aantal starters is voor het eerst sinds jaren gestabiliseerd (+0,6%). In hoofdberoep was er tussen 2002 en 2003 nog een lichte daling van 2%. Deze was het resultaat van een tegengestelde beweging bij de mannen en de vrouwen: bij de mannen bleef het aantal starters verder dalen (-10%), maar het aantal vrouwen dat een zelfstandige activiteit in hoofdberoep startte, lag voor het eerst sinds lang hoger dan het jaar voordien (+9%). In bijberoep is het globale aantal Vlamingen dat een zelfstandige activiteit start al sinds enkele jaren gestabiliseerd. Bij de vrouwen kunnen we over de hele periode 1995-2003 spreken van een stijging, bij de mannen was 2003 het eerste jaar waarin er meer starters in bijberoep waren dan het jaar ervoor. Een hoge instroom in het statuut van zelfstandige in bijberoep kan op termijn een gunstige effect hebben op de instroom in het statuut in hoofdberoep: vele loontrekkenden gebruiken het statuut van zelfstandige in bijberoep immers als een aanloopperiode alvorens over te schakelen naar een hoofdactiviteit als zelfstandige. Volgens eigen berekeningen van het Steunpunt WAV op basis van het Datawarehouse Arbeidsmarkt was een op vijf van de Vlaamse startende zelfstandigen in hoofdberoep een jaar voor de start actief als loontrekkende met een zelfstandig bijberoep (Geurts, Dessein, Stevens en Tratsaert, 2004).

Of de kentering in de evolutie van het aantal starters zich de komende jaren zal doorzetten is uiteraard een interessante vraag. Gegevens van UNIZO Startersservice, die het aantal startende ondernemingen (niet personen maar ondernemingen) in België in de eerste helft van 2004 heeft becijferd, wijzen alvast op een verdere consolidatie van de gunstige evolutie (zie het artikel van UNIZO, 'Startersbeleid: uit de startblokken, maar waar ligt de finish?', verder in dit Open Forum).

We merken hier terzijde op dat een daling van het aantal starters niet noodzakelijk een daling van het aantal zelfstandigen tot gevolg heeft. Net zomin heeft een toename van het aantal starters een groei van de zelfstandigen tot gevolg. De evolutie van het aantal zelfstandigen wordt immers mede beïnvloed door het aantal zelfstandigen dat haar/zijn activiteit stopzet. Zo nam het aantal *starters* in

hoofdberoep tussen 1995 en 2003 dan wel fors af (-27%), maar het totaal aantal zelfstandigen in hoofdberoep is in diezelfde periode nog lichtjes toegenomen (+3,4%). Dit betekent dat de uitstroom uit het statuut van zelfstandige in hoofdberoep sterk verminderd is in deze periode. Ook bij de zelfstandigen in bijberoep is het aantal starters (de instroom) gedaald (-6%), maar was de uitstroom zeer gering. Hierdoor groeide het totaal aantal zelfstandigen in bijberoep tussen 1995 en 2003 met maar liefst 34%.

Startende zelfstandigen in de sectoren

Tabel 2 geeft het aantal startende zelfstandigen naar sector. Op zich betekenen deze aantallen weinig: het ligt voor de hand dat grote sectoren een groter aantal starters tellen en lang niet alle starters zijn enkele jaren later nog actief. Daarom plaatsen we de starterscijfers in een breder perspectief. Ten eerste vergelijken we het aantal starters met de omvang van de sector. Op die manier komen we tot een instroomgraad: dit is de verhouding tussen het aantal zelfstandigen dat in de loop van 2003 een zelfstandige activiteit in een bepaalde bedrijfstak heeft aangevat en het totaal aantal zelfstandigen op 31 december 2002 in dezelfde bedrijfstak. Een hoge instroomgraad betekent niet noodzakelijk dat het aantal zelfstandigen in de sector groeit. Sommige sectoren kennen immers een groot verloop: startende zelfstandigen overleven er niet lang en de sector kent een hoge uitstroomgraad. Daarom vergelijken we de instroomgraad met de evolutie van het aantal zelfstandigen in de sector.

De evolutie van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep volgt de tendensen in de globale economie: de landbouw en de industrie-bouw zijn krimpende sectoren en de handel-diensten en vrije beroepen groeien. In de landbouw en industrie-bouw daalt het aantal zelfstandigen in hoofdberoep en is de instroomgraad lager dan in de overige bedrijfstakken. De handel-diensten trekt veruit het meeste nieuwe zelfstandigen aan: meer dan de helft van alle starters in hoofdberoep begint een activiteit in de handel-diensten. De sector kent een relatief hoge instroomgraad en groeit aan een behoorlijk tempo (+1,3%). De hoge instroom vertaalt zich echter slechts gedeeltelijk in een groei van de sector. Dit komt omdat er in de handel-diensten een aantal

Tabel 2.

Instroom en groeipercentage van de zelfstandigen en aantal startende zelfstandigen in hoofd- en bijberoep naar sector (Vlaams Gewest; 2003)

	Hoofdberoep			Bijberoep		
	Starters 2003	Instroom- graad 2003	Groei- percentage '02-'03	Starters 2003	Instroom- graad 2003	Groei- percentage '02-'03
	(n)	(%)	(%)	(n)	(%)	(%)
Landbouw	750	2,8	-2,0	720	9,4	+1,7
Industrie-bouw	3 320	4,8	-1,3	1 910	11,3	+2,3
Handel-diensten	9 810	5,8	+1,3	4 940	10,1	+1,7
Vrije en intellectuele beroepen	3 680	6,0	+2,2	2 600	13,3	+6,4
Totaal	17 560	5,4	+0,7	10 160	11,0	+2,8

Bron: RSVZ (Bewerking Steunpunt WAV)

grote subsectoren zijn met een zeer hoog verloop, zoals de kleinhandel en horeca: deze sectoren trekken wel veel beginnende zelfstandigen aan, maar hebben door het hoge aantal falingen een negatief groeipercentage. Vrije en intellectuele beroepen ten slotte is de sterkst groeiende sector bij zelfstandigen in hoofdberoep. Op honderd zelfstandigen die een vrij of intellectueel beroep uitoefenden in 2002, kwamen er in 2003 zes starters bij.⁵

Het statuut van zelfstandige in bijberoep wint de laatste jaren fors aan populariteit. In tegenstelling tot een quasi-stagnatie van de zelfstandigen in hoofdberoep, nam het aantal zelfstandigen in bijberoep de voorbije zes jaar toe met 23%. De instroomgraad in het statuut van bijberoep ligt dan ook dubbel zo hoog als bij het hoofdberoep: in 2003 waren er voor elke 100 zelfstandigen in bijberoep 11 starters. In de vier hoofdsectoren wordt er nog volop in bijberoep gestart: alle sectoren hebben een hoge instroomgraad en combineren dit met een positief groeipercentage. Opnieuw kennen vrije en intellectuele beroepen de hoogste instroomgraad (13,3%); deze hoge instroomgraad gaat gepaard met weinig uitstroom wat resulteert in een opmerkelijke groei: het aantal beoefenaars van vrije en intellectuele beroepen die hun zelfstandige activiteit als nevenactiviteit uitoefenen is in 2003 toegenomen met 6,4%.

Meewerkende echtgenoten

Ze worden niet als ondernemers beschouwd en komen dan ook nergens in dit Open Forum aan bod. Toch zijn ze onmisbaar voor vele zelfstandige activiteit in Vlaanderen. Daarom staan we tot slot even stil bij het aparte statuut van de meewerkende echtgenoot.

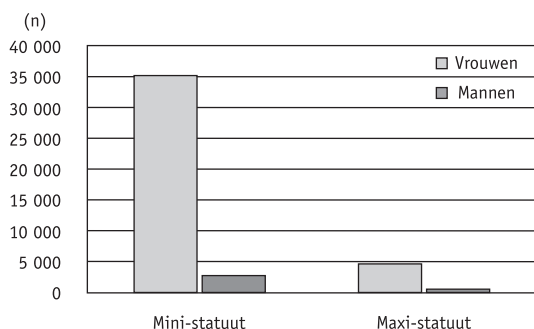
Twee op drie zelfstandigen in Vlaanderen hebben geen personeel in dienst. Wie hieruit de conclusie trekt dat de meeste zelfstandigen het bedrijf in hun eentje runnen, gaat evenwel voorbij aan een andere groep personen, namelijk de helpers van zelfstandigen. Personen kunnen, zonder dat ze door een arbeidsovereenkomst verbonden zijn, werken in de zaak van een zelfstandige: hun arbeidsstatuut is dat van de 'helper' en in deze hoedanigheid hebben ze niet de rechten en plichten van een loontrekkende, maar zijn ze onderworpen aan hetzelfde sociaal statuut als de zelfstandigen. De meeste helpers zijn familieleden van de zelfstandige. Voor de helpers die de partner zijn van de zelfstandige, of de 'meewerkende echtgenoten', bestaat nog een aparte reglementering.

Meewerkende echtgenoten hebben in theorie het statuut van helper van zelfstandigen, maar in tegenstelling tot de overige helpers, ontvangen ze voor hun prestaties geen vergoeding. Ze worden daarom 'niet-vergoede helpers' genoemd. Het sta-

tuut komt voor in alle landen van de Europese Unie en overal bestaat de groep overwegend uit vrouwen. In België vormden de meewerkende echtgenoten niet zo lang geleden een beroeps categorie die geen eigen rechten opbouwde in de sociale zekerheid. Ze hadden enkel 'afgeleide rechten', dit wil zeggen dat ze enkel sociale bescherming – inzake ziekteverzekering, kinderbijslag en pensioen – genoten via hun zelfstandige echtgeno(o)t(e). Naast het feit dat ze op die manier een beroepsactiviteit leverden die geen volwaardige erkenning genoot, betekende dit ook dat ze in een moeilijke situatie konden belanden wanneer hun echtgeno(o)t(e) wegviel na een overlijden of een scheiding. Dit onzekere statuut wordt nu geleidelijk omgevormd tot een volwaardig sociaal statuut.

Vanaf het jaar 2006 zullen de meewerkende echtgenoten onderworpen zijn aan het sociaal statuut van de zelfstandigen, wat betekent dat ze verplicht zijn zich aan te sluiten bij een sociaal verzekeringsfonds. Hierdoor zijn ze verzekerd inzake pensioen, kinderbijslagbijslag, gezondheidszorg, arbeidsongeschiktheid, invaliditeit en moederschap. In de periode 2003-2005 kunnen meewerkende echtgenoten vrijwillig kiezen voor dit 'maxi-statuu't'. In deze overgangstermijn is enkel het 'mini-statuu't' verplicht, wat een verzekering tegen arbeidsongeschiktheid, invaliditeit en moederschap inhoudt.

Figuur 2.
Aantal meewerkende echtgenoten (Vlaams Gewest; 2003)

Bron: RSVZ (Bewerking Steunpunt WAV)

Meewerkende echtgenoten zijn in hoofdzaak vrouwen. Vlaanderen telt in 2003 zo'n 40 000 vrouwen

in dit statuut. Het gaat om 2% van de vrouwelijke bevolking op arbeidsleeftijd. We vinden ze vooral terug in (klein)handelszaken; een beperkt aantal is actief in de horeca en de landbouw. Vlaamse mannen bevinden zich zelden in het statuut van meewerkende echtgenoot: het gaat om zo'n 3 000 personen of minder dan 0,2% van de mannen tussen 15 en 64 jaar. Het maxi-statuu't heeft voorlopig nog niet zo'n succes: in het ingangsjaar 2003 koos slechts een 5 000-tal Vlamingen of 12% van de meewerkende echtgenoten ervoor.

Karen Geurts
Steunpunt WAV

Noten

1. Voor de statistische afbakening van de ondernemers hanteren we de International Classification of Status in Employment (ICSE-93) die in 1993 werd overeengekomen in de schoot van de Internationale Arbeidsorganisatie. Het gaat om elke persoon die ofwel 1) als zelfstandige actief is, ofwel 2) als loontrekkende of meewerkend familielid aan het hoofd van een zaak of bedrijf staat.
2. Meer informatie over de ondernemersgraad in Vlaanderen en Europa en gedetailleerd cijfermateriaal vind je in Geurts (2004).
3. Ook wanneer men een zelfstandige activiteit uitoefent en de facto geen andere hoofdactiviteit meer heeft, maar wel een loonvervangend inkomen uit de sociale zekerheid geniet, is men zelfstandige in bijberoep. Studenten en bepaalde politieke mandatarissen kunnen eveneens het statuut in bijberoep aanvragen.
4. Opmerking: personen die als zelfstandige in hoofdberoep starten, vallen de eerste drie jaar sowieso onder een speciale categorie van 'beginnende zelfstandige' en worden gewoon bij de zelfstandigen in hoofdberoep gerekend.
5. Voor de instroomgraag en groeipercentages naar subsector zie hoofdstuk 16 van het Jaarboek 'Zelfstandigen, klaar... start'. (Dessein & Tratsaert, 2004)

Bibliografie

Dessein, B. & Tratsaert, K. (2004). Hoofdstuk 16. Zelfstandigen, klaar... start! In: Steunpunt WAV-SSA, *Jaarboek's 2004, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek*. Leuven.

- Geurts, K. (2004). Hoofdstuk 5. Ondernemend Vlaanderen. In Steunpunt WAV-SSA, *Jaarreeks 2004, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek*. Leuven.
- Geurts, K., Dessein, B., Stevens, E. en Tratsaert, K. (2004). *Vrouwelijk ondernemen. Genderzakboekje 2004*. Brussel.
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2000). The partial renaissance of self-employment. In OECD, *Employment Outlook 2000* (pp. 155-199). Paris.
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2004a). *Fostering entrepreneurship and firm creation as a driver of growth in a global economy. Background report of the 2nd OECD conference of ministers responsible for small and medium-sized enterprises* (Istanbul 2004). Paris. H5